

MÖVZU 1. PEDAQOJİ PSIXOLOGİYANIN PREDMETİ, ƏSAS BÖLMƏLƏRİ VƏ METODLARI

P L A N:

1. Pedaqoji psixologiyanın mövzusu və vəzifələri
2. Pedaqoji psixologiyanın problemləri və əsas bölmələri
3. Pedaqoji psixologiyanın metodları

1. Pedaqoji psixologiyanın mövzusunun insanın təlim və tərbiyəsinin psixoloji qanunauyğunluqlarının öyrənilməsi təşkil edir. Pedaqoji psixologiyanın mövzusunun şəxsiyyətin formalaşmasının psixoloji mexanizminin öyrənilməsi, şəxsiyyətinin inkişaf səviyyəsi və fəallığının qarşılıqlı əlaqəsinin, tərbiyənin idarə olunması problemlərinin, özünütərbiyə və əxlaq tərbiyəsinin psixoloji xüsusiyyətlərinin aşkara çıxarılması təşkil edir.

Təlimin idarə olunmasının psixoloji məsələlərini, təlim və inkişafın qarşılıqlı əlaqəni, tərbiyənin inkişafında təlim fəaliyyətinin aparıcı rolunu, təlim motivlərinin psixoloji xüsusiyyətlərini, təlim fəaliyyətinin struktur komponentlərini və s. kimi problemləri öyrənmək Pedaqoji psixologiyanın mövzusunun daxil olan komponentlərdəndir.

Bunlarla yanaşı olaraq, təlimdə müvəffəqiyyəti və müvəffəqiyyətsizliyi şərtləndirən psixoloji amilləri, təlim prosesinin optimallaşdırılmasının psixoloji əsasları, təlim prosesində texniki vasitələrdən istifadənin psixoloji əsasları daxildir.

Buraya həmçinin Pedaqoji fəaliyyətin psixoloji xüsusiyyətlərini, müəllim və şagirdlərin qarşılıqlı münasibətlərini öyrənmək, kollektivdəki qarşılıqlı münasibətləri aşkara çıxarmaq da Pedaqoji psixologiyanın mövzusunun təşkil edir.

Müasir Pedaqoji psixologiyanın qarşısında **nəzəri** və **praktik vəzifələr** durur.

Nəzəri vəzifələrə təlim-tərbiyə prosesində psixi inkişafın imkanlarını, təlim və tərbiyənin ümumi psixoloji qanunauyğunluqlarını öyrənməyi aid etmək olar. Bunlarla yanaşı, nəzəri vəzifələrdən biri gənclərin yüksək elmi dünyagörüşünə, şüuruna xas olan keyfiyyətlərlə formalaşdırılmasının ən səmərəli elmi yollarını müəyyənləşdirməyi göstərmək olar.

Praktik vəzifələrə gəldikdə, buraya təlimin idarə olunmasının psixoloji məsələlərini, təlim və əqli inkişafın qarşılıqlı əlaqəsinin, şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdislərə yiyələnmə xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinin aid etmək olar. Pedaqoji psixologiyaya təlim və tərbiyənin motivlərini aşkara çıxarmaq və müəllimləri bu sahədə zəruri biliklərlə silahlandırmaq kimi mühüm praktik vəzifəni həyata keçirir.

Pedaqoji psixologiyanın **ən ümumdə** vəzifələrindən biri şagirdlərdə mənəvi şüurla davranışın, sözlə əməli işin vəhdətini təmin etməkdən, fəal həyat mövqeyinin və milli iftixar hissəsinin formalaşdırılmasının ən səmərəli yollarını müəyyənləşdirməkdən ibarətdir.

2. Elm və texnikanın inkişaf etdiyi və mənimsənilməsi zəruri olan məlumatların artdığı müasir dövrdə Pedaqoji psixologiyanın qarşısında ən mühüm problemlər durur. Bu **problemlər** aşağıdakılardır:

1/ Uşaqların həyatının hər bir senzitiv dövrünü aşkara çıxarmaq və həmin dövrdə onların inkişafı üçün lazım olan bütün imkanları müəyyənləşdir- məkdir.

2/ Təlim və inkişafın qarşılıqlı əlaqəsini aşkara çıxarmaqdır.

3/ Təlim və tərbiyənin ümumi və yaşla bağlı olan jəhətlərinin əlaqəsini müəyyənləşdirməkdir.

4/ Uşaqların psixoloji və davranış nöqtəyi nəzərdən inkişafında onların anadangəlmə, genetik imkanlarının və mühitin ayrılıqda və ya birgə təsirinin xüsusiyyətlərini aşkara çıxarmaqdır.

5/ Pedaqoji fəaliyyətin və müəllim şəxsiyyətinin psixoloji xüsusiyyət- lərinin öyrənilməsi də əsas problemlərdəndir.

6/ Pedaqoji jəhətdən baxımsız uşaqlar problemidir. Bu problemlə sıx bağlı olan «çətin uşaqlar problemi» ən ümdə problem kimi diqqəti jəlb edir.

Pedaqoji psixologiya insanla məşğul olan bir elm kimi əvəzolunmaz əhəmiyyətə malikdir. Hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət yetişdirmək, təlim və tərbiyənin səviyyəsini yüksəltmək işində Pedaqoji psixologiyanın qanuna- uyğunluqlarından, onun əldə etdiyi nəticələrdən istifadə olunması əhəmiyyət kəsb edir.

Pedaqoji psixologiyanın əsas **bölmələri** aşağıdakılardır:

1/ Tərbiyə psixologiyası şəxsiyyətin formalaşmasının psixoloji mexa- nizmlərini, tərbiyə işinin metodları və formalarının psixoloji əsaslarını, tərbiyəvi tədbirlərin psixoloji xüsusiyyətlərini, şagird kollektivinin psixologiyasını, özünütərbiyəsinin psixoloji əsaslarını, tərbiyənin idarə olunması problemini, «çətin» uşaqlar və onların davranışının korreksiyası məsələlərini öyrənir.

2/ Təlim psixologiyası təlimin mahiyyəti və psixoloji qanunauy- ğunluqlarını, problemləli təlimin, əqli əməliyyatların formalaşmasının psixoloji əsaslarını, təlim və inkişafın qarşılıqlı əlaqəsinin xüsusiyyətlərini, təlim fəaliyyətində müasir texniki vasitələrdən. İnteraktiv təlim metodlardan istifadənin psixoloji əsaslarını və s. kimi məsələləri tədqiq edib öyrənir.

3/ Pedaqoji fəaliyyət və müəllim şəxsiyyəti psixologiyası Pedaqoji fəaliyyətin psixoloji strukturunu, müəllim şəxsiyyəti və onun peşə-psixoloji istiqamətini, Pedaqoji funksiyasının, Pedaqoji bəjarıq, vərdiş və qabiliyyətlərinin psixoloji əsaslarını, Pedaqoji mərifət və Pedaqoji ünsiyyətin psixoloji xüsusiyyətlərini öyrənir.

3. Pedaqoji psixologiyanın da tədqiqat metodları vardır. Bu metodlara müşahidə, eksperiment, şifahi və yazılı sorğu, fəaliyyət məhsullarının təhlili, anketlər, testləmə və s. aid etmək olar. Pedaqoji psixologiyada bu metodlardan istifadə edərkən uşaqların yaş xüsusiyyətləri, psixoloji-Pedaqoji problemin

xüsusiyyətləri, təlim və tərbiyənin təsiri altında onların psixologiyası və davranışında baş verən dəyişiklikləri aşkara çıxarmaq imkanları nəzərə alınaraq müvafiq dəyişikliklər edilir.

Ümumi metodlarla yanaşı, Pedaqoji psixologiyanın xüsusi metodları da vardır. Bu jür metodlara psixoloji-Pedaqoji eksperimenti və uşaqların öyrənməyə qabillik, tərbiyəlilik və biliklilik səviyyəsini aşkara çıxarmaq üçün xüsusi psixoloji-Pedaqoji testləşdirməni aid etmək olar.

Pedaqoji psixologiyada istifadə olunan metodları aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar: **təşkilediji, prosedur, qiymətləndiriji, eləjə də faktların toplanması işlənməsi ilə bağlı metodlar.**

Təşkilediji metodlara məqsəd, məzmun, aparılan tədqiqatın strukturu və təşkili, onların tərkibi və hazırlıq aiddir.

Prosedur metodlara bütövlükdə aparılacaq tədqiqatın, eləjə də onun hissələrinin həyata keçirilmə forması aiddir.

Qiymətləndiriji metodlara tədqiqatın nəticələrinin psixoloji-Pedaqoji qiymətləndirilməsi yolları daxildir.

Faktların toplanması və işlənməsi üçün tətbiq olunan metodların köməyi ilə yoxlanılanlar haqqında zəruri məlumatlar əldə edilir.

Psixoloji məsləhət söhbət şəklində şagirdlə, onun valideynləri və onun təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olan adamlarla aparıla bilər. Psixokorreksiyanın köməyi ilə psixoloq maraqlandığı şəxsə bilavasitə psixoloji-Pedaqoji təsir göstərir. Psixoloji-Pedaqoji tədqiqatın aparılmasına verilən ikinci xüsusi tələb testlər və digər psixodiagnostik metodlarla bağlıdır. Onlar kifayət qədər yoxlanmalı və uşaqların yaşına uyğunlaşdırılmalıdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Əlizadə Ə.Ə. Yeni Pedaqoji təfəkkür. Bakı, 2001
2. Əlizadə H.Ə. Tərbiyənin demoqrafik problemləri. Bakı, 1993
3. Həmzəyev M. Ə. Pedaqoji psixologiya. Bakı,1991
4. Həmzəyev M.Ə. Yaş və Pedaqoji psixologiyanın əsasları.bakı,2003
5. Stolərenko L.D. Pedaqoqiçeskaə psixoloqiə. Rostov-na Donu, 2000